

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-9\(38\)-39-54](https://doi.org/10.32405/2522-9931-9(38)-39-54)
УДК 159.922:376.011.3-051

Омельченко Марина Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії,
Донбаського державного педагогічного університету.
Слов'янськ, Донецька обл., Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8292-1791>
neskaa87@gmail.com

ТИПІЗАЦІЯ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ НА ОСНОВІ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ

Анотація. У статті висвітлюються результати експериментальної роботи з вивчення професійно-особистісних якостей корекційних педагогів у контексті дослідження психології професійної свідомості. Автор аргументує актуальність здійснення цього напряму наукової роботи, встановлює зв'язок професійно-особистісних якостей корекційного педагога з категоріями професійної свідомості, компетентності та професійного розвитку. Аналітичний огляд наукових здобутків, присвячених проблемі типізації педагогів, дозволив виділити такі типи корекційних педагогів як корекційний педагог-«просвітник», корекційний педагог-«волонтер», корекційний педагог-«керівник», корекційний педагог-«комунікатор», корекційний педагог-«фахівець». Представлені типи зорієнтовані на ступінь та характер прояву інтелектуальних, морально-етичних, педагогічних, методичних, рефлексійних та інших якостей особистості, її ставлення до виконання професійних обов'язків. Результати дослідження професійно-особистісних якостей було отримано в ході опитування корекційних педагогів трьох категорій: студентів магістратури, молодих фахівців зі стажем до п'яти років, фахівців зі стажем 10–15 років. Результати, отримані за кожною віковою категорією досліджуваних, наочно представлено не лише у відповідній таблиці, але й на рисунку, що необхідно для простеження динаміки зміни професійно-особистісних якостей на різних етапах професійної діяльності. Виявлення не лише позитивних, але й негативних змін, обумовили необхідність порушення питання можливого виникнення професійних деформацій, шляхи їх подолання та профілактики. Представлені у статті результати дослідження професійно-особистісних якостей презентуються автором як дані, що мають бути покладені в основу

розроблення програми розвитку професійної свідомості корекційного педагога, зорієнтованої на підвищення результатів фахової діяльності та професійне зростання спеціаліста.

Ключові слова: професійна компетентність; корекційний педагог; професійна свідомість; професійний розвиток; професійно-особистісні якості.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Трансформація освітньої галузі в Україні, нагальна потреба навчальних закладів з модернізованою інклюзивною системою навчання у висококваліфікованих фахівцях-корекційних педагогах змушує шукати сучасні й ефективні технології професійної підготовки педагогічних кадрів нового покоління. Найважливішими в характеристиці корекційного педагога, одночасно із якісною теоретико-практичною підготовкою, виступають організаторські й лідерські здібності, здатність віднайти індивідуальний підхід до дитини, бути прикладом для інших, успішно виконувати навально-виховну і розвиткову роботу з учнями, і, що не менш важливо, постійно саморозвиватися як в особистісному так і в професійному планах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під професійним розвитком розуміємо розвиток особистості фахівця в практиці та всіх формах професійних взаємодій, відповідно до встановлених професійних вимог. Ключову позицію в становленні фахівця посідає стан і готовність до розвитку його професійної свідомості, яка у сукупності зі становленням професійної компетентності та необхідних професійно-особистісних характеристик забезпечує якісну реалізацію професійних функцій і успішне професійне зростання в цілому [1, с. 23]. Професійний розвиток корекційного педагога не може бути забезпечений лише належним виконанням його професійних функцій. Вагомий вплив на професійну діяльність та розвиток професійної свідомості чинять його професійно-особистісні якості. Якості особистості передбачають комплекс знань, умінь та навичок, що відображають певний спосіб мислення і розуміння [2, с. 12]. У різних людей особистісні якості виявляються індивідуально, адже є трансситуативно та потенційно вимірними [3, с. 78].

На важливе значення особистості корекційного педагога в успішній організації його професійної діяльності вказувала С. Миронова, зазначаючи, що для реалізації корекційних завдань йому необхідно володіти такими особистісними характеристиками як емпатійність, психологічна компетентність, делікатність, тактовність, людяність,

гуманність, милосердя. Важливими, на думку вченої, також є організаційні та комунікативні здібності, екстравертивність, висока духовна культурність та моральність, соціальний інтелект, вміння зацікавити оточуючих та бути неформальним у спілкуванні з дітьми. Було підкреслено, що корекційний педагог повинен зберігати конфіденційність службової інформації та особистісних таємниць вихованців, прагнути до постійного підвищення професійних знань, бути чесним, моральним у професійних справах, дотримуватися етики у стосунках із людьми [4].

Проблеми деонтологічної етики корекційного педагога досліджується у працях Ф. Аппазова та С. Яковлевої. Деонтологічна етика – сукупність етичних норм виконання корекційним педагогом своїх професійних обов'язків. Дотримання деонтологічних норм корекційним педагогом дає лікувальний та навчально-виховний ефект у навчально-виховній та корекційно-розвитковій роботі [5]. Найважливіше значення дефектологічна деонтологія має у взаєминах, що встановлюються між педагогом та учнями, адже відповідальність за навчання і виховання дитини, охорону її здоров'я та життєдіяльності – головний моральний обов'язок корекційного педагога.

Аналізуючи характеристики особистості корекційного педагога, Н. Назарова зазначала, що ним може бути лише людина з особливим складом душі, яка здатна гуманно оцінити роль дитини з особливими потребами в сучасному світі [6]. Науковець також виділяла такі професійно значущі якості корекційного педагога як діяльнісна активність, ініціативність, енергійність, доброзичливість, тактовність, впевненість в отриманні позитивного результату власної професійної діяльності. Погоджуючись з думкою Н. Назарової щодо переважного значення оптимізму в професійній діяльності, І. Підласий зауважував, що особистісні якості корекційного педагога є невід'ємними від професійних, наголошуючи, що провідним, при цьому, є любов педагога до своєї професійної праці [7].

Досліджуючи проблему успішності професійної діяльності корекційного педагога, Н. Строгова наголошувала, що до його особистісних характеристик та цінностей слід висувати високі вимоги, зокрема важливими автор вважає любов до дітей з особливими потребами, увагу до особистості дитини та її розвитку, орієнтація на корекційно-виховний вплив, творчість, прагнення до самовдосконалення [8]. Цікавими вважаємо також спроби Л. Акатова співвідносити професійно-особистісні якості корекційного педагога з різними соціальними ролями: турботливий батько, спеціалісти різних профілів (педагог, психолог та ін.).

Найважливішою якістю корекційного педагога вчений вказує на мотиваційну спрямованість до професії [9].

При розмаїтті поглядів і теоретичних положень щодо того, якими мають бути професійні якості вчителів, у психології відсутні статистичні дані щодо того, якими є особливості професійно-особистісних якостей сучасних корекційних педагогів та варіанти їхніх можливих деформацій. У науковій літературі не існує чіткої типізації корекційних педагогів на основі цих якостей, яка б давала уявлення про особистісні зміни, які відбуваються в ході професійного розвитку фахівця й дозволяла б визначати стратегію становлення його професійної свідомості.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в здійсненні типізації корекційних педагогів на основі професійно-особистісних якостей.

Отже, *завданнями* нашого дослідження стали: висвітлення результатів експериментального дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів; типізація корекційних педагогів за результатами дослідження; виявлення деформацій професійно-особистісних якостей корекційних педагогів.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Професійно-особистісні якості фахівця у психології, як правило, визначаються класичним методом – професіограмою, психографією, способом експертного оцінювання спеціалістів вищого рівня [10]. Отже, виходить усереднений набір певних характеристик людини, що визначають якість виконання нею професійних функцій. Розглядаючи професійно-особистісні якості як фактор розвитку професійної свідомості корекційного педагога, з'являється необхідність врахування їхнього реального значення та вираження у конкретних фахівців. Опрацювання і подальше використання такої інформації під час створення системи розвитку професійної свідомості буде значно спрощувати здійснення типізації корекційних педагогів на основі виявлених в них професійно-особистісних якостей.

Аналіз психологічних досліджень, присвячених вивченню професійно-особистісних якостей і здійснення типізацій педагогів (Р. Атаханов, М. Бобкова, Б. Ковальов, С. Кондратьєва, Є. Рогов, М. Тален) дають підстави визначити такі типи корекційних педагогів на основі професійно-особистісних якостей: корекційний педагог-«просвітник», корекційний педагог-«волонтер», корекційний педагог-«керівник»,

корекційний педагог-«комунікатор», корекційний педагог-«фахівець». Розглянемо означені типи більш докладно.

Корекційний педагог-«просвітник». Цей тип характеризується найбільшим вираженням таких професійно-особистісних якостей, як висока інтелектуальність, культура, моральність. Такі корекційні педагоги досить принципові, міцно дотримуються морально-етичних норм, легко виконують широке коло професійних функцій (гностичну, корекційно-виховну, науково-дослідницьку), націлені на професійний розвиток та самовдосконалення.

Корекційний педагог-«фахівець». Корекційні педагоги-«фахівці» – ці педагоги володіють глибокими, але вузькофаховими професійними знаннями та навичками. Вони не є універсальними фахівцями, але показують високі результати, виконуючі окремі професійні дії (викладання окремого предмету, корекція звуковимови, реабілітація тощо). Таким корекційним педагогам характерні раціональність, вимогливість, переконливість, спостережливість, ідейність, працьовитість.

Корекційний педагог-«волонтер» – цей педагог зорієнтований на надання безвідплатної допомоги дітям і дорослим з порушеннями психофізичного розвитку, провідними рисами якого є толерантність, альтруїзм, совісність, емпатія, моральна відповідальність, терпимість, етичність. Для таких корекційних педагогів характерним є намагання охопити широке коло професійних задач, вихід за межі безпосередніх професійних обов'язків, старанне виконання професійної справи.

Корекційний педагог-«керівник». Для даного типу корекційних педагогів характерні такі професійно-особистісні риси як організованість, вимогливість, дисциплінованість, сильна воля, оперативність, мобільність, раціональність. Професійні дії такого корекційного педагога зорієнтовані на позакласну або суспільну діяльність. Із усього кола професійних функцій найкраще в нього виходить виконувати організаційну, прогностичну, проєктивну, контрольну-оцінювальну функції.

Корекційний педагог-«комунікатор» виділяється такими професійно-особистісними якостями як комунікабельність, привабливість, доброта, оптимістичність, емоційність, гнучкість поведінки, миролюбність, доброзичливість, емпатійність. Такий корекційний педагог завжди намагатиметься встановити тісний емоційний контакт з учнем та його батьками, всіма засобам прагне уникати конфліктів, створити позитивну атмосферу для праці. Найкраще в нього виходить виконувати комунікативну професійну функцію.

Слід зазначити, що корекційні педагоги, в силу своїх особистісних особливостей, схильні пристосовуватися до реалізації певної професійної функції, при тому, що інші можуть залишатися для них неактивними.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для типізації корекційних педагогів на основі професійно-особистісних якостей було застосовано опитувальник «Дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів». В основу опитувальника лягла методика «Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя» Є. Рогова, адаптована відповідно завданням дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів. У дослідженні взяли участь 203 корекційних педагога. Серед них студенти магістратури (спеціальність 016 Спеціальна освіта (69 осіб), молоді фахівці з робочим стажем до п'яти років (73 особи) та досвідчені фахівці з робочим стажем 10–15 років (61 особа).

Опитувальник складався з 60 стверджень, які характеризували різні варіанти професійно-особистісних якостей. При цьому пропонувалися лише два варіанти відповіді: вірно чи невірно. На роботу з опитувальником відводилося п'ять хвилин. Для оброблення результатів було використано ключ, який співвідноситься з відповідями досліджуваних. Кожна відповідь оцінювалася за двобальною шкалою: 1 бал – відповідь, яка співпадає з ключем; 0 балів – відповідь, яка не співпадає з ключем.

Кожний професійно-особистісний параметр оцінювався через сумування балів за групою запитань. Сумарна оцінка за фактором не перевищувала 10 балів. Зона норми знаходилася у межах 3–7 балів. Оброблення результатів розпочиналося з мотивації схвалення, оскільки у випадку, коли відповідь виходить за межі норми за цим фактором, слід визнати, що досліджуваний прагнув перекрутити результати й вони не можуть підлягати подальшій інтерпретації.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

1. Дослідження професійно-особистісних якостей і типізація корекційних педагогів. Професійно-особистісні якості корекційного педагога визначають характер та здатність реалізувати професійні знання, вміння та навички. Так, наприклад, спостережливість, педантичність, уважність сприятимуть кращому розумінню психологічних особливостей і поведінки учнів, їхніх батьків та колег. Це, безперечно, сприятливо позначиться на професійних стосунках педагога і підвищить якість виконання професійних функцій. Тоді як такі професійно-особистісні

якості як неуважність, байдужість до оточуючих, самозакоханість призводять до виникнення непорозумінь у процесі взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, що, в свою чергу, погіршує результати професійної діяльності.

З іншого боку, формування професійних компетентностей впливає на появу нових та зміни вже наявних професійно-особистісних якостей корекційного педагога. Наприклад, практичне знайомство з дітьми з особливими освітніми потребами, пізнання особливостей їхнього психофізичного розвитку, формування уявлень щодо їхніх можливостей та перспектив може посприяти появі таких професійно-особистісних якостей як гуманність, оптимізм, любов до дітей. Так само, недостатність знань у галузі спеціальної психології сприяють формуванню в корекційного педагога таких якостей як недбалість, байдужість, розхлябаність тощо.

Зважаючи на розмаїтість впливів і взаємозв'язків у процесі формування професійно-особистісних якостей корекційного педагога, психолог зіштовхується з низкою труднощів, основна серед яких – наявність величезної кількості критеріїв і типізацій педагогів. Кожен ставить власну мету і досягає її, використовуючи індивідуальні методи: встановлює тісний контакт із батьками, робить їх своїми помічниками, активно використовує компенсаторні можливості учнів, усуває причини соціального неблагополуччя дітей і таке ін. Представлена типізація корекційних педагогів і розроблена на цій основі методика дослідження професійно-особистісних якостей фахівців із різним професійним стажем, а також відповідно проведена експериментальна робота дозволили: виявити особливості професійно-особистісних якостей досліджуваних; здійснити типізацію корекційних педагогів на основі отриманих результатів; простежити явище деформацій їх професійно-особистісних якостей.

Результати дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів показано у таблиці.

Спроба здійснення типізації корекційних педагогів-студентів магістратури на практиці дали неоднозначний результат. У більшості досліджуваних переважали якості корекційного педагога-«комунікатора» (34,78%): комунікабельність, доброта, привабливість, висока моральність. Вони презентували себе як емоційні, етичні педагоги з гнучкою поведінкою.

У рівній мірі майбутні фахівці привласнили собі організаційні здібності (корекційний педагог-«керівник» 20,29%) (вимогливість, організованість, дисциплінованість) та глибокі фахові знання (корекційний педагог-«фахівець» 20,29%).

Таблиця

**Типізація корекційних педагогів
на основі професійно-особистісних якостей**

Типи корекційних педагогів на основі професійно-особистісних якостей	Студенти магістратури зі спеціальності 016 Спеціальна освіта (%)	Корекційні педагоги зі стажем до 5 років (%)	Корекційні педагоги зі стажем 10–15 років (%)
«Просвітник»	13,05	17,81	16,39
«Волонтер»	11,59	9,59	4,92
«Керівник»	20,29	15,07	19,67
«Комунікатор»	34,78	31,5	24,59
«Фахівець»	20,29	26,03	34,43

Не так багато серед цієї категорії досліджуваних виявилось корекційних педагогів-«просвітників» (13,05%) і корекційних педагогів-«волонтерів» (11,59%), що вражає, адже волонтерські якості є чи не найважливішими для професії корекційного педагога.

При порівнянні результатів експериментальної роботи з молодими фахівцями (до 5 років стажу) та студентами магістратури, було помічено, що на початку професійної діяльності збільшується кількість корекційних педагогів-«фахівців» (з 20,29% до 26,03%), корекційних педагогів-«просвітників» (з 13,05% до 17,89%), суттєво зменшується кількість корекційних педагогів-«керівників» (з 20,26% до 15,07%). Така тенденція може бути пояснена тим, що з початком активної практичної діяльності зростає професійна компетентність фахівців, вони стають більш спостережливими, більш вправними у виконанні вузького кола професійних дій, в них змінюється професійний світогляд. У багатьох випадках корекційні педагоги набувають поліспрямованості – у рівній мірі оволодівають характеристиками корекційного педагога-«комунікатора» і корекційного педагога-«фахівця», чи корекційного педагога-«просвітника» і корекційного педагога-«фахівця». Слід також зауважити, що на адаптаційному етапі професійної діяльності у певній мірі зростає загальна культура корекційного педагога, вдосконалюються його моральні установки, зростає духовність.

Дослідження професійно-особистісних якостей у корекційних педагогів із професійним стажем 10–15 років також дало цікаві результати. Було виявлено, що доля корекційних педагогів-«волонтерів» склала зовсім малий процент – лише 4,92%. Враховуючи важливість

толерантних якостей особистості, які є основоположними для даного типу корекційних педагогів, такий результат йде врозрід із суспільними ідеалами щодо моральних цінностей цієї професії. Крім цього, було виявлено збільшення показників професійно-особистісних якостей, властивих корекційним педагогам-«фахівцям» (з 26,03% до 34,43%), корекційним педагогам-«керівникам» (з 15,07% до 19,67%), зменшення загальної кількості корекційних педагогів-«комунікаторів» (з 31,5% до 24,59%). Ці зміни, можливо, пов'язані з тим, що на даному етапі професійної діяльності підвищується авторитет фахівця, його професійні позиції стають більш стійкими, безпосередня практична діяльність, певною мірою, виходить на рівень автоматизованих професійних дій, може з'являтися тенденція до професійного вигорання, причинами чого, в свою чергу, можуть бути переоцінка життєвих цінностей, зміна пріоритетів та орієнтирів тощо.

2. Динаміка змін професійно-особистісних якостей корекційного педагога на різних етапах професійної діяльності. Динаміку зміни професійно-особистісних якостей корекційних педагогів на різних етапах професійної діяльності можна спостерігати на рисунку.

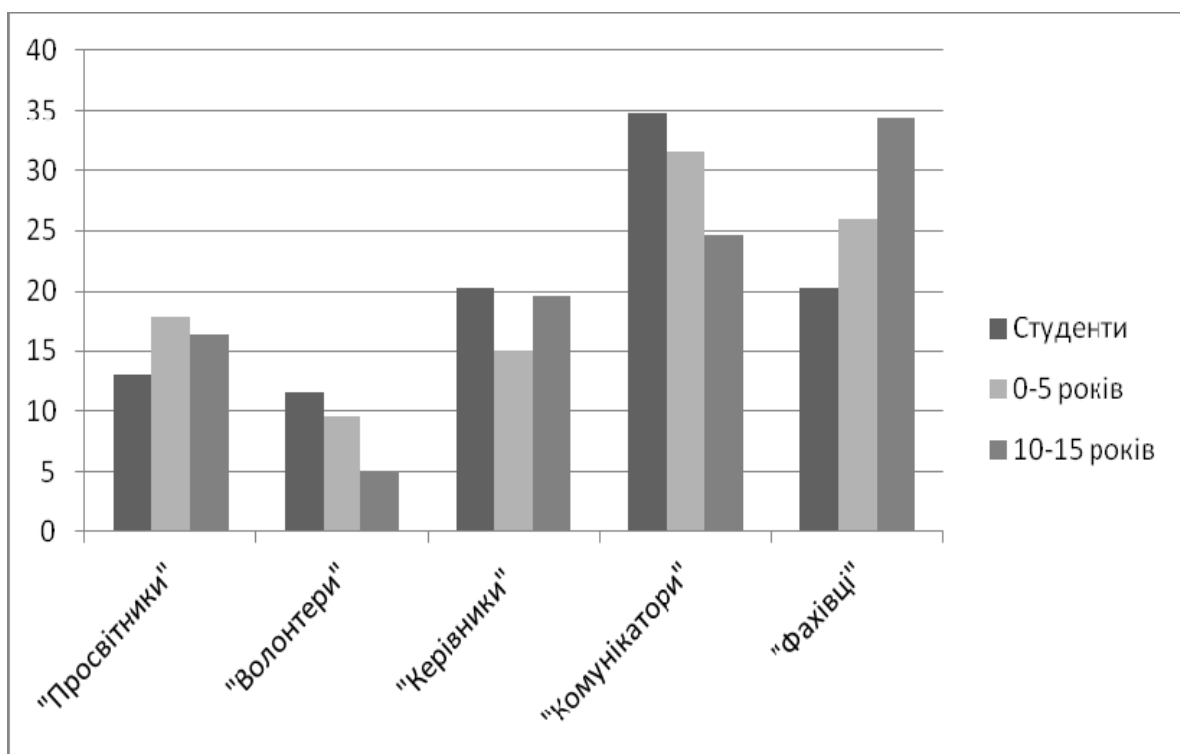

Рис. Динаміка змін професійно-особистісних якостей корекційних педагогів на різних етапах професійної діяльності

Серед загальної кількості досліджуваних корекційних педагогів виділилися два основних типи педагогів: корекційні педагоги-«комунікатори» і корекційні педагоги-«фахівці», що свідчить про перевагу в них таких професійно-особистісних рис як комунікабельність, висока моральність, раціональність, спостережливість, професійна індивідуальність та ін.

Досить неочікуваним результатом став незначний процент корекційних педагогів-«волонтерів», адже в основі даного типу полягають толерантність та інші «гуманні» професійно-особистісні якості, такі важливі для професії корекційного педагога. Крім цього було виявлено тенденцію до зменшення представників даного типу при збільшенні професійного стажу.

3. Професійні деформації корекційних педагогів. Як видно з рисунку, професійна діяльність корекційного педагога неминуче супроводжується змінами в структурі особистості фахівця. З одного боку, відбувається зменшення одних професійно-особистісних якостей – емоційність, пластичність поведінки, комунікабельність та ін., з іншого боку, більший прояв таких рис як впевненість, раціональність, спостережливість та ін.

У випадку, коли ці зміни набувають негативного характеру (наприклад, зменшення проявів толерантності, любові до дітей, доброзичливості, вимогливості тощо), то вони розцінюються вже як професійні деформації.

Психолог Є. Рогов розглядав чотири види деформацій, що за змістом цілком відповідають тим деформаціям, які ми спостерігали протягом дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів на різних етапах професійної діяльності [11].

Загальнопедагогічні деформації – зміни, які відбуваються у всіх корекційних педагогів, незважаючи на їхню кваліфікацію, характер, особистісні риси, педагогічні погляди тощо. Ці деформації обумовлені специфікою простору, в якому існує особистість корекційного педагога, яку він використовує як інструмент впливу, що в результаті, призводить до авторитарного стилю праці, формування таких професійно-особистісних рис як повчальність, догматичність поглядів, завищена самооцінка, відсутність гнучкості поведінки та ін.

Типологічні деформації спостерігаються тоді, коли відбувається поєднання професійно-особистісних особливостей із відповідними структурами функціональної будови педагогічної діяльності у цілісні поведінкові комплекси. Так, професійні риси певного типу корекційного педагога (просвітник, волонтер, керівник, комунікатор, фахівець)

з'являються у структурі особистості, яка також згодом зазнає аналогічні деформації.

Наприклад, корекційний педагог-«просвітник», який багато років життя присвятив втіленню професійних ідеалів та досягненню професійних цілей, може набути схильність до філософствування, нахвалювати минулі часи, повчати молодь, замикатися у собі тощо.

У корекційного педагога-«волонтера» можуть змінюватися життєві пріоритети. На перший план може вийти праця, допомога іншим навіть на шкоду своїй родині. Такий фахівець не може відмовити, багато часу проводить на роботі, витрачає власні кошти на просування професійних ідей і задумів тощо.

Для корекційного педагога-«комунікатора» характерною може стати зайва балакучість, скорочення дистанції із співбесідником, ставлення до нього як до молодого, недосвідченого тощо.

Корекційний педагог-«керівник» може стати надмірно активним, втручатися в особисте життя оточуючих, повчати, командувати, намагатися підкорити собі.

І, нарешті, зміни в особистості корекційного педагога-«фахівця» будуть пов'язаними, перш за все, з тим професійними обов'язками, які він виконує на роботі. Такі педагоги намагаються ввести елементи науковості навіть у побутові ситуації, часто неадекватно застосовують свої наукові знання, розглядаючи інших крізь призму власної професійної діяльності.

Специфічні (предметні) деформації обумовлені конкретним фахом корекційного педагога. Спілкуючись з таким фахівцем, одразу можна визначити рід його діяльності (вчитель-предметник, логопед, сурдопедагог, вихователь, тифлопедагог тощо).

Індивідуальні деформації визначаються, перш за все, тими змінами, які відбуваються зі структурами особистості й зовнішньо не пов'язані з процесом професійної діяльності. У цих випадках разом із професійно-особистісними якостями відбувається становлення суто особистісних якостей, які, начебто, не пов'язані з професією. Такий феномен психологи пояснюють визначальною роллю особистісної спрямованості педагога.

Профілактика й подолання професійних деформацій є одним з важливих завдань професійного розвитку корекційного педагога, адже від якості рішення цієї проблеми залежить і психологічний клімат у професійному оточенні людини, і моральний добробут родини фахівця.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Можна підсумувати, що результати, отримані в ході дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів є необхідним матеріалом для проектування у подальшому їхньої професійної діяльності, адже саме робота з розвитку професійно-особистісних якостей, у сукупності з формуванням професійної компетентності та становленням професійної свідомості, забезпечує якісне виконання професійних функцій і успішну професіоналізацію фахівця в цілому. Крім цього, усвідомлення й розуміння механізмів професійних деформацій дає змогу передбачити їх і здійснити відповідну профілактику, що також позитивно вплине на хід професійного розвитку фахівця. У контексті вивчення проблеми психології професійної свідомості корекційного педагога, володіння даними щодо особливостей прояву професійно-особистісних якостей фахівців на різних етапах професійної діяльності дозволить зорієнтувати програму розвитку професійної свідомості на конкретну аудиторію фахівців, з урахуванням можливих деформацій і найбільш характерних особистісних проявів.

Здійснене експериментальне дослідження професійно-особистісних якостей корекційних педагогів не є закінченою науковою працею, а становить лише окремих етап у вивченні проблеми психології професійної свідомості корекційного педагога. Наступним етапом цієї роботи закономірно вважати узагальнення отриманих результатів, їхня математична обробка і практичне впровадження у систему професійного розвитку корекційного педагога.

Перспективи подальших досліджень. Виявлення професійно-особистісних особливостей і типізацію корекційних педагогів можна розглядати в якості підґрунтя для пошуку шляхів оптимізації професійного розвитку й розвитку професійної свідомості особистості корекційного педагога.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] М. С. Омельченко, «Особливості розвитку свідомості корекційного педагога в період професійної адаптації», *Теорія і практика сучасної психології*, № 6, с. 22–26, 2018.
- [2] В. І. Астахова, «Ще раз про громадянську відповідальність учителя», *Український соціум*, № 1(6), с. 10–14, 2005.
- [3] Н. П. Бобкова-Пилипенко, «Особливості професійної підготовки економістів в університетах Великої Британії та України», *Наукові*

праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Кієво-Могилянська академія», Серія: Педагогіка, Т. 199, вип. 187, с. 76–80, 2012.

- [4] С. П. Миронова, «Ценностные ориентации профессиональной подготовки коррекционных педагогов», на *Международ. науч.-метод. семинаре Подготовка дефектологов в системе высшей школы: состояние, перспективы развития, Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка*. Минск, Беларусь, 2005, с. 85–90.
- [5] Ф. С. Аппазов та С. Д. Яковлева, *Этика дефектолога*. Херсон, Украина: ПП Вишемирський В. С., 2005.
- [6] Н. М. Назарова, «Системный подход к организации профессиональной подготовки учителя-дефектолога», *Дефектология*, № 3, с. 78–84, 1990.
- [7] И. П. Подласый, *Курс лекций по коррекционной педагогике*. Москва, Россия: Владос, 2002.
- [8] Н. А. Строгова, «К вопросу о гуманизации педагогической деятельности олигофренопедагога», *Дефектология*, № 1, с. 3, 1999.
- [9] Л. І. Акатов, *Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья: психологические основы*. Москва, Россия: Владос, 2004.
- [10] В. В. Синявський, *Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування*. Кіровоград, Україна: Імекс, 2014.
- [11] Е. И. Рогов, *Настольная книга практического психолога в образовании*. Москва, Россия: Владос, 1996.

TYPIZATION OF CORRECTIVE PEDAGOGUES ON THE BASIS OF PROFESSIONAL AND PERSONAL QUALITIES

Maryna Omelchenko,

PhD (pedagogics), Assoc. Prof.,
dept. of special pedagogy and inclusion,
Donbas State Pedagogical University.
Slovjans'k, Donetsk Region, Ukraine.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8292-1791>
neckaa87@gmail.com

Abstract. The results of the experimental work on studying the professional and personal qualities of correctional pedagogues in the context of studying psychology of professional consciousness are covered in the scientific paper. The author presents the arguments of relevance of implementing this direction of scientific work, establishes the connection of professional and personal qualities of the correctional pedagogue with

such categories as professional consciousness, professional competence, professional development. The analytical review of scientific achievements on the problem of typization of pedagogues has allowed identifying such types of correctional pedagogues as correctional pedagogue-«educator», correctional pedagogue-«volunteer», correctional pedagogue-«administrator», correctional pedagogue-«communicator», correctional pedagogue-«professional». The types presented are oriented to the degree and nature of the manifestation of intellectual, moral-ethical, pedagogical, methodological, reflexive and other personality traits, their attitude to performing their professional duties. The results of the study of professional and personal qualities, covered in the paper, have been obtained during the survey of correctional pedagogues of three categories: students of MA courses, young specialists with experience up to five years of working, specialists with working experience of 10–15 years. The results obtained for each age category of the examinees are clearly presented not only in the relevant table but also in the drawing, which is necessary to trace the dynamics of changes in professional and personal qualities at different stages of professional activity. Not only the positive but also the negative changes have been identified, they have necessitated the raising of the issue of possible occurrence of professional deformities, ways of overcoming them and prevention. The results of the study of professional and personal qualities presented in the paper are represented by the author as the data, which should be the basis for developing the program of formation of professional consciousness of the correctional pedagogue, oriented on improving the results of professional activity and professional growth of the specialist.

Key words: professional competence; correctional pedagogue; professional consciousness; professional development; professional and personal qualities.

ТИПИЗАЦИЯ КОРРЕКЦИОННЫХ ПЕДАГОГОВ НА ОСНОВЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ

Омельченко Марина Сергеевна,

Кандидат педагогических наук,
доцент кафедры специальной педагогики и инклюзии,
Донбасского государственного
педагогического университета.
Славянск, Донецкая обл., Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8292-1791>
necka87@gmail.com

Аннотація. В статті отражені результати експериментальної роботи по изученню професійно-личностних якостей корекційних педагогів в контексті дослідження психології професійного свідомості. Автор приводить аргументи актуальності здійснення даного напрямку наукової роботи, встановлює зв'язок професійно-личностних якостей корекційного педагога з такими категоріями як професійне свідомості, професійна компетентність, професійне розвиток. Аналітичний огляд наукових досягнень, присвячених проблемі типізації педагогів дозволило виділити наступні типи корекційних педагогів: корекційний педагог-«просвітитель», корекційний педагог-«волонтер», корекційний педагог-«руководитель», корекційний педагог-«комунікатор», корекційний педагог-«спеціаліст». Представлені типи орієнтовані на ступінь і характер проявлення інтелектуальних, морально-етических, педагогічних, методических, рефлексивних і інших якостей особистості, її стосунки до виконання професійних обов'язків. Изложені в статті результати дослідження професійно-личностних якостей були отримані в ході опитування корекційних педагогів трьох категорій: студентів магістратури, молодих спеціалістів со стажем до п'яти років, спеціалістів со стажем 10–15 років. Результати, отримані в кожній віковій категорії опитуваних, наочно представлені не тільки в відповідній таблиці, але і на малюнку, що необхідно для відслідковування динаміки змін професійно-личностних якостей на різних етапах професійної діяльності. Виявлення не тільки позитивних, але і негативних змін, обумовило необхідність підняття питання можливого виникнення професійних деформацій, шляхи їх подолання і профілактики. Представлені в статті результати дослідження професійно-личностних якостей представляються автором як дані, які повинні бути покладені в основу розробки програми розвитку професійного свідомості корекційного педагога, орієнтованої на підвищення результатів професійної діяльності і професійного зростання спеціаліста.

Ключевые слова: професійна компетентність; корекційний педагог; професійне свідомість; професійне розвиток; професійно-особистісні якості.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] M. S. Omelchenko, «Osoblyvosti rozvytku svidomosti korektsiinoho pedahoha v period profesiinoi adaptatsii», Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii, № 6, s. 22–26, 2018.
- [2] V. I. Astakhova, «Shche raz pro hromadiansku vidpovidalnist uchytelia», Ukrainskyi sotsium, № 1(6), s. 10–14, 2005.
- [3] N. P. Bobkova-Pylypenko, «Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky ekonomistiv v universytetakh Velykoi Brytanii ta Ukrainy», Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia», Serii: Pedahohika, T. 199, vyp. 187, s. 76–80, 2012.
- [4] S. P. Mironova, «Cennostnye orientacii professional'noj podgotovki korrekcionnyh pedagogov», na Mezhdunar. nauch.-metod. seminare Podgotovka defektologov v sisteme vysshej shkoly: sostoyanie, perspektivy razvitiya, Belorus. gos. ped. un-t im. M. Tanka. Minsk, Belarus', 2005, s. 85–90.
- [5] F. S. Appazov ta S. D. YAKovleva, Etika defektologa. Herson, Ukraina: PP Vishemir's'kij V. S., 2005.
- [6] N. M. Nazarova, «Sistemnyj podhod k organizacii professional'noj podgotovki uchitelya-defektologa», Defektologiya, № 3, s. 78–84, 1990.
- [7] I. P. Podlasyj, Kurs lekcij po korrekcionnoj pedagogike. Moskva, Rossiya: Vldos, 2002.
- [8] N. A. Strogova, «K voprosu o gumanizacii pedagogicheskoy deyatel'nosti oligofrenopedagoga», Defektologiya, № 1, s. 3, 1999.
- [9] L. I. Akatov, Social'naya rehabilitaciya detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya: psihologicheskie osnovy. Moskva, Rossiya: Vldos, 2004.
- [10] V. V. Syniavskiy, Profesiohramy i psyklohramy profesii pedahohichnoho spriamuvannia. Kirovohrad, Ukraina: Imeks, 2014.
- [11] E. I. Rogov, Nastol'naya kniga prakticheskogo psihologa v obrazovanii. Moskva, Rossiya: Vldos, 1996.